

تحریف ناپذیری قرآن در اندیشه امام خامنه ای

اعظم بیدکی^۱

چکیده

تحریف ناپذیری قرآن یکی از اصول اعتقادی مهم در اندیشه امام خامنه‌ای است که بر عدم تغییر و دستکاری متن قرآن کریم در طول تاریخ تأکید دارد. این باور بر دو رکن استوار است: اعتقاد به حفاظت الهی از قرآن کریم و نیز عدم یافتن هیچ گونه سند و مدرکی در طول تاریخ که نشان دهنده تحریف قرآن کریم باشد. قرآن کریم، کتابی است که خداوند آن را توسط پیامبر اسلام به سوی انسان‌ها فرستاده است؛ و بنابر حکمت قرآن این که سالم به دست هر انسانی برسد. در مورد تحریف قرآن، اهل سنت و شیعه بر این اعتقاد هستند که هیچ نوع تحریفی در آن صورت نگرفته است. پیشینه بحث تحریف ناپذیری قرآن را باید هم زمان با نزول قرآن و در متن آیات وحی جست و جو کرد. نقطه‌ی آغاز و سنگ بنای خلل ناپذیری الفاظ قرآن را، خود قرآن نهاده است. پس قرآن کریم، کهن‌ترین سند تاریخی که هم‌اکنون در دسترس ما است و با بیان اوصاف و ویژگی‌های قرآن بر سلامت این کتاب گواهی می‌دهد بنابراین پژوهش حاضر با هدف تحریف ناپذیری قرآن در اندیشه امام خامنه‌ای است که ضمن استخراج بیانات ایشان به روش توصیفی، تحلیلی و با استناد به منابع کتابخانه‌ای تألیف شده است.

کلیدواژه: تحریف، تحریف ناپذیری، قرآن کریم، امام خامنه‌ای.

^۱ طلبه سطح دو، حوزه علمیه حضرت زینب (علیه السلام)

مقدمه

تحریف‌ناپذیری قرآن از باورهای عموم مسلمانان و فرقه مذهب اسلام است که بر اساس آن، قرآن موجود نزد مسلمانان، همان قرآنی است که بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) وحی شده و هیچ گونه تحریفی نشده است. همه مسلمانان اتفاق نظر دارند که بر قرآن موجود نزد مسلمانان چیزی افزوده نشده است؛ ولی درباره نقصان در آن اختلاف نظر وجود دارد؛ زیرا اگر مصونیت قرآن از تحریف (کاستی، افزایش، تغییر و تبدیل موثر در معنای آیات) به اثبات نرسد، هر گونه استناد به همه یا بخشی از آیات قرآن مورد تردید قرار می‌گیرد، همان طور که عده اندکی از عالمان مسلمان بر این نظر هستند که در قرآن نقصان راه یافته است. مدرک آنان دسته‌ای از روایات است که در برخی منابع روایی اهل سنت و شیعه وارد شده است؛ با این حال، برخی وهابیون، قول به تحریف قرآن را به شیعیان نسبت داده‌اند. دیدگاه مشهور نزد عالمان شیعه این است که هیچ گونه تحریفی از جهت زیادت و کاستی در قرآن راه نیافته و قرآن موجود نزد مسلمانان همان قرآنی است که بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده است. آنان برای اثبات عدم تحریف قرآن به زیادت و کاستی، به آیه حفظ، حدیث ثقلین و برخی دیگر از روایات نقل شده از امامان معصوم (علیه السلام) و دلیل عقلی استناد کرده‌اند. در اینجا مقام معظم رهبری و عالمان شیعه همچنین روایات دلالت کننده بر نقص آن را که در برخی منابع اهل سنت و شیعه نقل شده است که از جهت سند و دلالت مورد نقد و بررسی قرار گرفته و بر این نظر هستند که با استناد به این روایات نمی‌توان وقوع نقص در قرآن را اثبات کرد.

اعتقاد به تحریف‌ناپذیری قرآن به قرون اولیه اسلامی برمی‌گردد و اندیشمندان متعددی در اثبات آن به ارائه دلایل متقن پرداخته‌اند. امام خامنه‌ای نیز با استناد به آیات قرآن، روایات و بررسی‌های تاریخی، این اصل را مورد تأکید قرار داده و آن را از اصول غیرقابل انکار اسلام دانسته است. تحریف‌ناپذیری قرآن پیامدهای مهمی در فهم و تفسیر آن دارد و موجب می‌شود که مسلمانان بتوانند با اطمینان کامل به متن قرآن کریم به عنوان کلام خدا استناد کنند. همچنین این باور در حفظ وحدت مسلمانان و جلوگیری از تفرقه و انحرافات اعتقادی نقش مهمی ایفا می‌کند. در پیشینه این پژوهش، کتاب و مقالاتی در ارتباط با این موضوع نگاشته شده است و هر کدام از این پژوهش‌ها به یک بحث در ارتباط با موضوع پرداخته‌اند از جمله در مقاله: تحریف‌ناپذیری قرآن، مولف: مرتضی عسکری، ۱۳۶۸، در این مقاله، به علل تحریف

کتب آسمانی پیشین پرداخته شده است. در مقاله: تحلیل اثباتی تحریف ناپذیری قرآن کریم (مطالعه موردی، اندیشه های تفسیری، تاریخی امام خمینی (ره)، مولف: علی رضا کاوند و دیگران، ۱۳۹۷، در این مقاله، با استناد از آیات و روایات و تحلیل های متخصصان در زمینه علوم قرآنی به ویژه امام خمینی (ره) انجام شده، به مهم ترین شبهاتی که از سوی قایلین به تحریف بیان شده پرداخته شده است. در مقاله: بررسی صلح در اندیشه قرآنی امام خامنه ای براساس روش تحلیل محتوا، مولف: روح الله داوری و دیگران، ۱۴۰۲، به مستندات قرآنی صلح در اندیشه آیت الله خامنه ای پرداخته است. در این مقاله، هدف از این مقاله، تحریف ناپذیری قرآن در اندیشه امام خامنه ای است. ولی در این مقاله حاضر سعی بر آن شده است تا ضمن پرداختن به مفاهیم کلیدی پژوهش، به بررسی تحریف ناپذیری قرآن در اندیشه امام خامنه ای پرداخته شود. بر این اساس ما در این پژوهش درصدد پاسخ به سؤالی هستیم که بیانگر و روشن کننده این تحقیق باشد ازجمله:

سؤال اصلی

۱- تحریف ناپذیری قرآن در اندیشه امام خامنه ای چیست؟

سؤالات فرعی:

۱- دلایل قرآنی و روایی تحریف ناپذیری قرآن از دیدگاه امام خامنه ای چیست؟

۲- چالش هایی که در مورد تحریف ناپذیری قرآن مطرح شده و پاسخ امام خامنه ای به آن ها چیست؟

مفهوم شناسی

۱- تحریف

تحریف، از ریشه «حرف» به معنای گوشه، کنار و طرف است. تحریف به معنای کژکردن و تبدیل و تغییر دادن کلام از وضع و حالت اصلی آن است. جوهری در تبیین معنای لغوی «حرف» چنین گفته است: «حرف کل شیء طرفه و شفیره و حده و منه حرف الجبل و هو اعلاه المحدد»؛ «حرف هر چیز، کناره، لبه و مرز آن است و از این ریشه است حد الجبل که به معنای لبه تیز آن است.» (جوهری، الصحاح، ج ۴، ص ۱۳۴۲) (قرشی، ۱۳۸۸، ج ۳، ص ۱۲۰).

در معنای اصطلاحی تحریف به معنای تغییر معنای سخن، یعنی تفسیر آن به گونه‌ای که موافق نظر مفسر باشد، چه با واقعیت مطابق باشد یا نه. تفسیر به این معنی در مورد قرآن وارد شده و البته لطمه‌ای هم به عظمت قرآن نمی‌زند.» (سبحانی، ۱۳۸۹، ص ۱۵۱)

و در معنای دیگر آن، تحریف به افزودن، اجماع بر خلاف این است. البته به ابن مسعود نسبت داده شده که گفته است «معوذتین» (سوره ناس و فلق) از قرآن نیستند، بلکه آن دو تعویذ اند.» (ابن حجر، ۱۴۱۹، ج ۸، ص ۷۴۲)

۲- منشا دیدگاه به تحریف

درباره تحریف قرآن به کاسته شدن آیه یا آیاتی از آن، مشهور میان مفسران آن است که با توجه به ضمانت خود قرآن، ادله سلامت قرآن کریم و نیز با توجه به تدابیر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در عمومی کردن حفظ، کتابت و قرائت قرآن کریم و نیز انتشار قرآن در میان مسلمانان، هیچ آیه‌ای از آن کاسته نشده و قرآن رایج در میان مسلمانان صرف نظر از اختلاف قرائات، همان قرآنی است که بر رسول خدا (ص) وحی شده است. در اینجا امام خامنه ای فرمودند: قرآن معجزه‌ی پیغمبر است. دین پیغمبر دین ابدی است، معجزه‌ی او هم بایستی ابدی باشد؛ یعنی چه ابدی. یعنی اینکه شما هر وقتی از دوران طولانی تاریخ تا آن وقتی که این دین برپا است، یعنی تا ابد، در هر دوره‌ای معارف مورد نیاز خودتان را برای زندگی بتوانید از قرآن پیدا کنید؛ زندگی یعنی چه؟ زندگی یعنی همان معنای وسیع زندگی: زندگی معنوی، زندگی متعالی الهی، زندگی مادی، خانواده، حکومت، ارتباطات اجتماعی، تا اتصال به خدای متعال؛ آن صحنه‌ی وسیع و گستره‌ی بزرگ زندگی انسان این ها است. قرآن باید بتواند و می‌تواند که درباره‌ی همه‌ی این محدوده‌ی عظیم پاسخ بدهد به سؤالات شما و راهنمایی کند به معارف بلند الهی. عالی‌ترین مفاهیم مربوط به زندگی انسان را قرآن می‌تواند به ما معرفی کند که البته این، با تعلم و تفقه به دست می‌آید؛ این را فراموش نکنید. (خامنه ای، بیانات در محفل انس با قرآن کریم، ۱۴۰۱/۱/۱۴).

اما برخی روایات در منابع اسلامی، این دیدگاه مشهور را با آسیب‌ها و چالش‌هایی مواجه ساخته و گاه به شبهه کاسته شدن آیه یا آیاتی از قرآن کریم دامن زده است. برای دیدگاه تحریف عوامل چندی ذکر شده

است؛ از جمله: وجود روایات تحریف که بر حذف یا تغییر و جمع‌آوری بعضی از آیات دلالت دارند. (طاهری خرم آبادی، ۱۳۸۵، ص ۱۱۶).

؛ ابهام در تاریخ گردآوری قرآن؛ به این معنا که بعضی از آیات، به صورت پراکنده نازل شده‌اند و نزد بعضی از صحابه بوده‌اند؛ بنابراین ممکن است گردآورندگان هنگام جمع‌آوری قرآن به برخی از آن آیات دست نیافته باشند؛ افزون بر آن جمع‌آوری قرآن را غیر معصوم انجام داده است. (طباطبایی، ۱۳۸۵، ج ۱۲، ص ۱۰۹).

روایاتی بیانگر جمع قرآن و اختلاف و تناقض‌هایی میان آنها است؛ اختلاف قرائت‌هایی که شامل اختلاف در هیئت کلمات قرآن و حروف و اعراب آن می‌شود؛ برخی اغراض سیاسی و حکومتی که به هدف تأمین اهداف سیاسی و مادی بوده است. (طاهری خرم آبادی، ۱۳۸۵، ص ۱۱۷).

مصحف‌ها باهم اختلاف دارند و در جمع‌آوری مصحف‌ها و یکسان‌سازی آنها ابهام دیده می‌شود. امام خمینی منشأ قول به تحریف را عوامل مختلفی می‌داند؛ از جمله: روایات: ادعای تحریف لفظی قرآن، ناشی از اعتقاد به اخبار و روایاتی است که سندشان به برخی از غالیان و راویان ضعیف می‌رسد. ایشان معتقد است که قائلان به تحریف قرآن فریب ظاهر برخی از اخبار را خورده‌اند؛ توطئه دشمنان: توطئه‌های دشمنان اسلام به خصوص قوم یهود که به این امر دامن می‌زنند. (خمینی، ۱۳۸۹، ج ۲، ص ۳۶۹).

در اینجا امام خامنه ای فرمودند: «قرآن کریم، کتاب درمان دردهای بشر است؛ چه دردهای افراد بشر مانند دردهای معنوی و روحی و فکری‌شان، چه دردهای جوامع بشری از قبیل جنگ‌ها، ظلم‌ها، بی‌عدالتی‌ها؛ قرآن درمان این‌ها است.» (خامنه ای، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن، ۱۴۰۲/۱۲/۳).

قرآن کریم می‌فرماید: «وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ.» قرآن کتاب حکمت است: یس و الْقُرْآنِ الْحَکِیمِ؛ «حکمت» یعنی بیان حقایق زندگی که انسان به آنها احتیاج دارد. قرآن کتاب تبیین و رفع ابهام‌ها و جهالت‌ها است، مکرر هم «تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ» در قرآن تکرار شده است. (خامنه ای، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن، ۱۴۰۲/۱۲/۳).

کسانی را که پیامبر اسلام، می‌خواست به منطقه‌ای اعزام کند، ملاک را «اقرء هم للقرآن» معین می‌فرمود. و نیز از آنان که در غزوه احد شهید شدند، چند شهید را که در برابر پیامبر می‌گذاشتند تا بر آنها نماز بخواند که آن حضرت می‌فرمود: «اقرء هم للقرآن» را قبله ایشان قرار دهید. دو تا که در یک قبر دفن می‌کردند، می‌فرمود: «اقرء هم للقرآن». به این جهت جامعه آن روز فضیلت بزرگی برای حفظ قرآن قائل بود، مؤمن و منافق در این جهت بر یکدیگر سبقت می‌گرفتند.

در این صورت، موضوع «کتاب وحی» به این عنوان که افراد معدودی به کار کتابت وحی اشتغال داشته‌اند درست نیست؛ زیرا همه مسلمان ها کاتب وحی و حافظ آن بوده و سعی می‌کردند که قرآن را بیشتر حفظ کنند و بنویسند. بر هرچه در اختیار داشتند، چوب، سنگ، چوب های درخت خرما، استخوان کتف گوسفند، پوست، پارچه و... قرآن را می‌نوشتند و این کار به گونه‌ای گسترش داشت که اصولاً تحریف قرآن را غیر ممکن می‌نمود.

نزول تدریجی قرآن، این نتیجه را داشت که وقتی دو سه آیه نازل می‌شد، پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مسلمان ها می‌خواند، آنها حفظ می‌کردند، بعد آیه‌ای دیگر نازل می‌گشت. در روایات آمده است که پیامبر اسلام در شب های ماه مبارک قرآن را آن مقدار که بر او نازل شده بود با جبرئیل مقابله می‌فرمود. همان طور که مسلمان ها با هم مقابله می‌کردند و برای هم بازمی‌خواندند.

شواهد تاریخی

اهتمام پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و صحابه به حفظ و ضبط قرآن کریم از مسلمات تاریخی است. آن حضرت هنگام دریافت وحی به لحاظ اشتیاق وافر به فراگیری آن ها به تکرار آیات پرداخته است.

۱. اهتمام مسلمانان

بدون شک از اهتمام پیامبر اسلام بر قرائت قرآن کریم و حفظ آن، که مسلمانان جامعه آن روز فضیلت بزرگی برای حفظ قرآن ارزش داشتند، مومن و منافق در این راه نیز بر یکدیگر سبقت می‌گرفتند. معاشرت و انس با قرآن کریم، جزء آداب و رسوم مردم بوده و در مسائل و مشکلات خود به آن مراجعه می‌کردند. تقدس و فضیلت یافتن قرآن کریم نزد مسلمانان، این نتیجه را به دنبال دارد که کسی

نمی‌توانسته ایده تغییر قرآن را در سر خود بی‌روراند. در اینجا مقام معظم رهبری فرمودند: متأسفانه بسیاری از مردم در دنیای اسلام با قرآن انس ندارند. این شکایت رسول مکرم به خدای متعال که امروزه در بسیاری از بخش‌های دنیای اسلام تحقق دارد و یک واقعیت تلخی است. (خامنه‌ای، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن، ۱۴۰۲/۱۲/۳).

در گذشته از اهتمام صحابه در زمان زندگی پیامبر اسلام نسبت به حفظ و حراست قرآن کریم، این اهتمام پس از رحلت پیامبر توسط آنان و تابعان و سایر مسلمانان ستم‌رار یافته است. (جوادی آملی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۰).

۲. ممانعت از افزودن حکم رجم:

خلیفه دوم اعتقاد داشتند که آیه رجم جزء قرآن بوده و در زمان پیامبر تلاوت شده است، اما زمان تدوین قرآن در آن ثبت نشده است؛ از این رو دوران خلافت خود سخت کوشیده است تا آیه مدعایی خودش را در مصحف بزند، اما صحابه و مسلمانان زیر بار نرفتند. (جوادی آملی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۱).

۳. جلوگیری از حذف واو از قرآن کریم:

سیوطی نقل کرده است: عمر اعتقاد داشت که در آیه توبه ۱۰۰ واو نباید در والذین باشد. زید گفته است: خوب شما با فشار و زور می‌گویید، حال ما چه بگوییم، عمر گفت: ابی بن کعب را حاضر کنید تا نظر او را بدانیم. وقتی ابی آمد، عمر موضوع را از او سوال کرد و ابی بن کعب گفت: والذین، درست است؛ نه الذین. با این سخن، دیگر عمر مخالفتی نکرد. (جوادی آملی، ۱۳۸۳، ص ۱۲۲).

نتیجه گیری

قرآن کریم معتبر ترین منبع معارف اسلام و معجزه جاویدان پیامبر اسلام است. تنها کتاب آسمانی که از تحریف به دور بوده و انسان از آوردن حتی سوره ای کوچک همانند آن ناتوان است. اسلام به عنوان آخرین و کامل ترین و برترین دین الهی در برگیرنده قوانینی است که که تعالی و تکامل مادی و معنوی انسان را ضمانت کرده و اصیل ترین منبع جاودانه آن قرآن کریم است. تغییر و تحریف در کتاب های آسمانی پیشین، اگر چه راه را بر خدشه در اصول و ارکان ادیان الهی گشوده است، اما به لحاظ سیر تدریجی قوانین الهی و جایگزین شرایع آسمانی یکی پس از دیگری، خسارت برگرفته از تحریف به نوعی جبران شده است. اما آیا قرآن کریم در تاریخ پرفراز و نشیبش با چنین امری روبه رو شده و دست به تغییر و تحریف راه یافته است یا آن که بی هیچ نقصان یا افزایشی بستر زمان را به سلامت زیر پا کرده و در این صورت نیز افتخاری بر افتخارات خویش بیشتر کرده است. پیامبر اسلام آخرین پیامبر و ختم نبوت هستند پس باید معجزه ایشان که قرآن است نیز به صورت کامل نیز کاملاً خالی از هر گونه نقص باشد و برای عموم مردم و در همه مکان ها و زمان ها مورد استفاده قرار گرفته است. به طوری که اگر در معجزه پیامبر ختم نبوت، نقصی وجود داشت و یا تحریفی پیش میآمد آن را از حالت معجزه بودن خارج کرده و نیازمند این که پیامبری بعد از پیامبر اسلام بیاید تا معجزه کامل تری ارائه بدهد. در صورتی که باتوجه به سخنان امام خامنه ای (ره) برهنگان مشخص است که بعد از ایشان هیچ پیامبری نیامده و نخواهد آمد و بنابر تفسیر آیه ۹ سوره مبارکه حجر و سایر آیات و روایات ثابت شده است که قرآن جامع ترین و کامل ترین معجزه تمام دوران و زمان ها بوده و خواهد بود و هیچ وقت تحریفی در آن رخ نداده و نخواهد داد.

منابع

* قرآن کریم

کتاب فارسی

- ۱- جوهری، اسماعیل، الصحاح، ج ۴، نشر: امیری، ۱۳۶۹ ش.
- ۲- جوادی آملی، عبدالله، نزاهت قرآن از تحریف، نشر: اسراء، ۱۳۸۳ ش.
- ۳- حرعاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۲۷، نشر: مؤسسه آل البيت (علیه السلام)، ۱۳۷۰ ش.
- ۴- خمینی، روح الله، صحیفه امام، تهران، مؤسسه تنظیم ...، چاپ پنجم، ۱۳۸۹ ش.
- ۵- خویی، سید ابوالقاسم، البیان فی تفسیر القرآن، قم، مؤسسه احیاء آثار الامام الخوئی، چاپ اول، ۱۳۸۴ ش.
- ۶- سبحانی، جعفر، سیمای عقائد شیعه، نشر: مشعر، ۱۳۸۹ ش.
- ۷- طاهری خرم آبادی، سید حسن، عدم تحریف قرآن، قم، بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۸۵ ش.
- ۸- طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ پنجم، ۱۳۸۵ ش.
- ۹- فخر رازی، محمد بن عمر، التفسیر الکبیر، ج ۱، نشر: اساطیر، ۱۳۷۹ ش.
- ۱۰- قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۳، نشر: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۸ ش.
- ۱۱- نجارزادگان، فتح الله، تحریف ناپذیری قرآن، تهران، مشعر، چاپ اول، ۱۳۸۴ ش.

کتاب عربی

- ۱- ابن حجر، حمد، فتح الباری شرح صحیح بخاری، ج ۸، نشر: شرکه القدس، ۱۴۱۹ ق.

فصلنامه

۱- عسکری، مرتضی، تحریف ناپذیری قرآن، کیهان اندیشه، شماره: ۲۸، ۱۳۶۸.ش.

سایت

۱- www.khameni.ir